

LUKUKESKUS
LÄSCENTRUM

10 FAKTA

OM LÄSNING I VÄRLDEN

Var sjunde vuxen kan inte läsa

Antalet personer som inte alls kan läsa minskar hela tiden i världen. Trots detta uppskattas att 773 miljoner vuxna inte kan läsa.¹ Covid-19-pandemin har äventyrat mångas möjligheter att lära sig läsa.

I likhet med många andra fenomen i världen fördelas även läskunnighet på ett ojämlikt sätt. Nästan hälften (47 procent) av de icke läskunniga i världen bor i Södra och Västra Asien och över en fjärdedel (27 procent) i afrikanska länder söder om Sahara. Största delen av de icke läskunniga i världen lever i fattigdom och många av dem har sargats av krig. Läskunnighet saknas just där det skulle behövas mest.²

Att en människa är icke läskunnig innebär att personen saknar mekanisk läsfärdighet. Personen i fråga har aldrig lärt sig läsa. Även om man inte är helt och hållet icke läskunnig är det svårt att klara sig i dagens värld om man inte kan läsa tillräckligt bra. I det moderna informationssamhället behöver vi en allt större läsförståelse. Ju snabbare och mer information som finns tillgänglig, desto bättre läskompetens behöver man. Det är viktigt att kunna skilja åt korrekt information från felaktig så att man inte blir vilseledd. Även arbete och studier kräver allt bättre textfärdigheter. Informationen strömmar snabbt och måste samlas in från många olika källor.³

Personer med svag läskompetens kan ha svårare att

förstå vad de läser eller att gestalta betydelsen av längre texter. En person med svag läskompetens har svårt att klara sig i vardagen, uttrycka sin åsikt och berätta om sina känslor.

Läskunnighet är en viktig utgångspunkt för en jämlik värld, där var och en har en möjlighet att påverka sitt eget liv och sina val. Läskunnighet förebygger fattigdom och främjar jämlikhet. Läskunnighet är en mänsklig rättighet: möjligheten att lära sig har tagits med i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.⁴ Av denna orsak har Unesco, det vill säga Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, ställt upp som sitt världsomfattande mål att endast 10 procent av världens vuxna ska vara icke läskunniga år 2030.⁵

Covid-19-pandemin har försvagat läskunnighetssituationen i världen på många sätt. Även krig och naturkatastrofer inverkar på människors möjligheter att få utbildning och lära sig läsa.⁶ Av denna orsak är fred mellan olika länder och ett demokratiskt fungerande samhälle de bästa garantierna för världsomfattande läskunnighet.

1 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

2 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

3 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

4 YK:n ihmisoikeuksien julistus <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

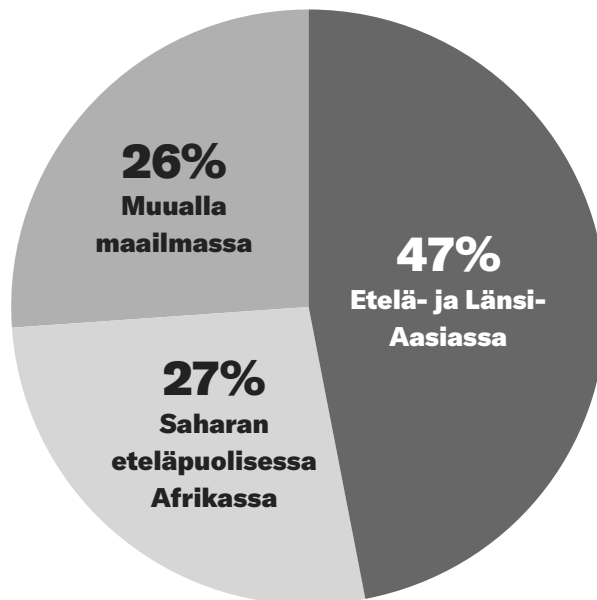
5 Unesco: SDG 4 - Education 2030, Part II: UNESCO Strategy for Youth and Adult Literacy (2020-2025) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372743>

6 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

Joka seitsemäs aikuinen ei osaa lukea

Lukutaidottomista

Läskunnighet är en mänsklig rättighet

Läskunnighet är en mänsklig rättighet som möjliggör individens utveckling, utbildning och uppnående av sin fulla potential. Rätten till läskunnighet har tagits med i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

Läskunnighet är nyckeln till bättre hälsa och välbefinnande. Läskunnighet har betydelse med tanke på jämlikhet mellan könen, en hållbar fred, utveckling och demokrati.⁷

Läskunnighet utgör grunden för många färdigheter som krävs av oss i en värld som förändras allt snabbare. Läskunnighet borde därför ses som varje människas rättighet och en grundprincip som främjar levnads- och andra förhållanden för individer, familjer, samfund och stater. Med hjälp av läskunnighet kan människan påverka sitt eget liv och världen.⁸

Rätten till utbildning nedtecknades som en del av FN:s deklaration om mänskliga rättigheter redan år 1948. Enligt artikel 26 i deklarationen ska utbildningen syfta till att utveckla människans personlighet till fullo och till att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen ska främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper.⁹

Läskunnighet har tagits med som mål även i FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling. Ett av målen för Agenda 2030 är att garantera en inkluderande, rättvis

utbildning av god kvalitet och uppmuntra möjligheter till livslångt lärande för alla.¹⁰

ELINET (European Literacy Policy Network) är ett samarbetsorgan som arbetar tillsammans med olika läs- och skrivfrämjande instanser i Europa. ELINET har tagit fram en deklaration om allas rätt till läskunnighet i Europa. Enligt deklarationen ska varje person i Europa ha rätt till läskunnighet. I 2000-talets informationssamhälle sprids nya teknologier snabbt och arbetsmiljöerna förändras ständigt. Därför är utvecklandet av läskunnigheten inte längre bundet till barn- och ungdomstiden, utan är ett livslångt behov och krav.¹¹

FN:s internationella läskunnighetsdag firas den 8 september. Syftet med den internationella läskunnighetsdagen är att påminna det internationella samfundet om läskunnighetens betydelse och vikten av utbildning för att kunna bygga en hållbar framtid.¹²

7 YK-liitto: Kansainvälinen lukutaitopäivä: <https://www.ykliitto.fi/tapahtumat/jk-paivat/kansainvalinen-lukutaitopaiva>

8 ELINET: "European Declaration of the Right to Literacy": <https://elinet.pro/policy-statements/>

9 YK-liitto: Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus: https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/ihmisoikeuksien_yleismaailmallinen_julistus_1.pdf

10 Ulkomministeriö: "Kestävä kehitys ja hyvinvointia vuoteen 2030": https://um.fi/documents/35732/0/UAM_Kesta%CC%88va%CC%88-kehitys_A4_0210018.pdf/f9652c4e-8702-99db-0e67-01a33aa1bf4d?t=1540749638568

11 ELINET: "European Declaration of the Right to Literacy": <https://elinet.pro/policy-statements/> Lukukeskus: Elinet – Euroopanlaajuisia lukutaitotietoja: <https://lukukeskus.fi/elinet-euroopanlaajuisia-lukutaitotietoja/>

12 YK-liitto: Kansainvälinen lukutaitopäivä: <https://www.ykliitto.fi/tapahtumat/jk-paivat/kansainvalinen-lukutaitopaiva>

Läskunnighet ger barnet en framtid

Utbildning och läskunnighet främjar jämlikheten och ett lika värde bland barn och unga samt deras framtida utkomstmöjligheter. Läskunnighet utgör grunden för allt lärande och erbjuder verktyg för att utveckla det egna tänkandet. Ett barn eller en ung person som inte kan läsa hotas av att slås ut ur samhället.

Med tanke på läskunnighet bland barn är det viktigaste att få gå i skola. Barnens utbildningsmöjligheter har förbättrats märkbart i många länder, men trots det förblir många utan grundläggande färdigheter. Om ett barn inte lär sig läsa blir barnet oundvikligen efter i inläringen och kan inte heller lära sig andra färdigheter som lärs ut i skolan. Det här leder ofta till att barnen avbryter skolgången.¹³

Hinder för lärande bland barn och unga är bland annat överstora klasser, otillräckliga färdigheter bland lärare samt bristfälliga resurser i skolorna, såsom brist på läroböcker. I fattigare länder uppnår endast cirka 5 procent av barnen ens en miniminivå i läskunnighet.¹⁴

Av världens unga, det vill säga personer i åldern 15–24 år,

är 8 procent icke läskunniga. Det här innebär att uppskattningsvis 100 miljoner unga saknar grundläggande läskunnighet.¹⁵ Barns och ungas möjligheter att få gå i skola har emellertid förbättrats, och jämfört med vuxna får allt fler barn lära sig läsa. Fram till 2030 förväntas 94 procent av de unga kunna läsa.¹⁶

Det här målet uppnås genom att satsa på skolor och undervisning. Lärare borde få tillräcklig utbildning, och att få gå i skola borde vara möjligt för alla, oberoende av familjens ekonomiska ställning eller livssituation.

Möjligheten att få gå i skola har emellertid försämrats dramatiskt genom de utmaningar som uppstått på grund av covid-19-pandemin. (Mer information under fakta 6.)

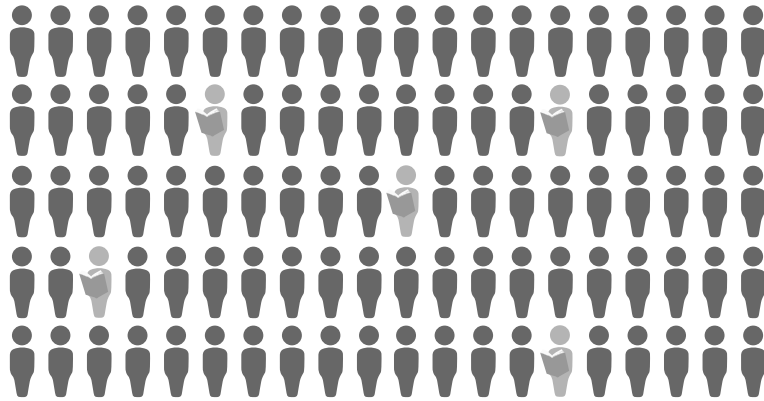
¹³ Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

¹⁴ Ulkoministeriö: Koronapandemian kärjistämä globaali oppimisen kriisi vaatii ratkaisuja <https://oikeusministerio.fi/-/10184/koronapandemian-karjistama-globaali-oppimisen-kriisi-vaatii-ratkaisuja>

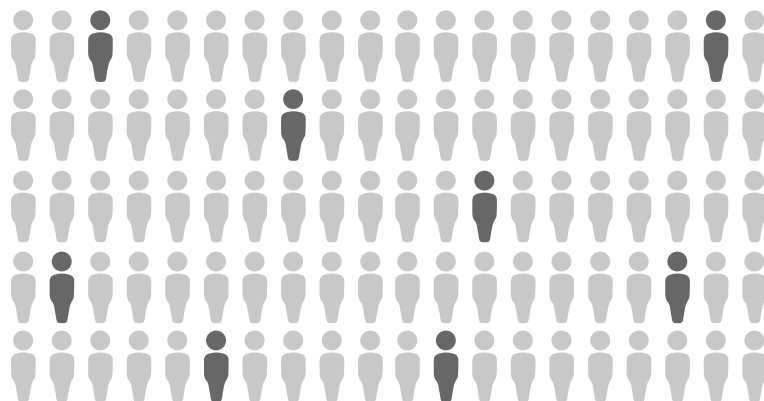
¹⁵ Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

¹⁶ Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

I fattigare länder uppnår endast cirka 5 procent av barnen ens en miniminivå i läskunnighet.

**Av världens unga (15-24 år)
är 8% analfabeter**

Utbildning ökar jämlikhet

Utbildning är ett effektivt sätt att öka jämlikheten mellan individerna. Att få gå i skola och lära sig grundläggande färdigheter, såsom läskunnighet, ger människan bättre möjligheter att påverka sitt eget liv.

Världen håller på att polariseras på ett alltmer ojämnt sätt: klyftan mellan rika och fattiga, utbildade och outbildade är allt djupare. Den alltmer ojämlika fördelningen av förmögenhet, rättigheter och kunskaper innebär att det är allt svårare att stoppa fattigdom och utslagning.¹⁷ Bristen på läskunnighet går ofta i arv och skapar en fattigdomsspiral.¹⁸

En utbildad individ har lättare att ta hand om sin hälsa, förtjäna sitt levebröd, göra det möjligt för sina barn att få utbildning och påverka i sin egen gemenskap. Förutom att det är mer sannolikt att utbildade vuxna får arbete, arbetar de tack vare sin läskunnighet också under tryggare förhållanden och bättre villkor. Läskunnighet ökar möjligheterna att påverka politik, samhällsfrågor och demokrati.¹⁹

Utbildning och läskunnighet gynnar alla, men det är framför allt värt att satsa på utbildning för kvinnor och barn. Tidigare fick pojkar gå i skola oftare än flickor, men numera anses det lyckligtvis vara lika viktigt att alla får utbildning. Flickors skolstig avbryts emellertid alltför ofta tidigare än pojkars. Det här framkommer även i

läskunnighetsstatistiken. Sett ur ett världsomspännande perspektiv är mer än 60 procent av världens icke läskunniga personer kvinnor.²⁰

En läskunnig kvinna håller sig friskare, är en mer aktiv medlem i samhället, gifter sig senare och får sannolikt färre barn. En utbildad kvinna kan bättre ta hand om sina barn, deras hälsa och framtid. Barndödighet, hungersnöd bland barn och olika livshotande sjukdomar skulle minska märkbart om alla mammor fick gå ut grundskolan.²¹

Gratis, högklassig och tillräckligt omfattande grundläggande utbildning borde vara tillgänglig för alla på ett likvärdigt sätt, oberoende av individens kön, religion, modersmål, funktionsförmåga eller ekonomiska ställning.²² En likvärdig utbildning är viktig även för att förebygga klimatförändringen. Genom utbildning skulle kännedomen om miljöfrågor förbättras, människor skulle kunna utnyttja vatten och energi på ett mer hållbart sätt och bättre kunna förbereda sig på följderna av klimatförändringen.²³

17 Oxfam: Public good or private wealth?, 2019 <https://indepth.oxfam.org.uk/public-good-private-wealth/>

18 Unesco: Education transforms lives <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

19 Unesco: Education transforms lives <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

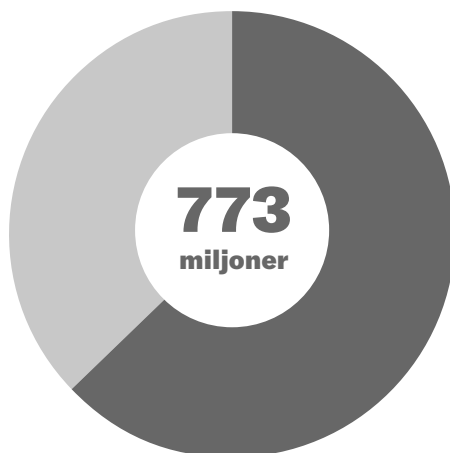
20 Unesco: Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

21 Unesco: Education transforms lives <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

22 Oxfam: The Power of Education to Fight Inequality: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620863/bp-education-inequality-170919-en.pdf>

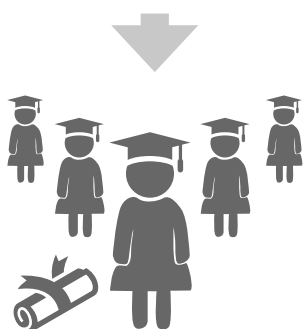
23 Unesco: Education transforms lives: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

Könsfördelning av analfabeter

63% är
kvinnor

Om kvinnor utbildades i låginkomstländer

skulle hungern i
utvecklingsländerna minska med

26%

skulle räddas från svält

Om flickor utbildades i låginkomstländer

64%

av barnäktenskap skulle
kunna undvikas

59%

färre minderåriga flickor
skulle få barn

Läskunnighet möjliggör demokrati

Läskunnighet ökar likvärdiga möjligheter att påverka. Genom en tillräcklig läskunnighet kan man bedöma information på ett kritiskt sätt. Utöver en god läskunnighet bland medborgarna är det också viktigt att det erbjuds tillförlitlig och objektiv information.

Även i länder med en hög läskunnighetsnivå kan den användas för fel syften. En kritisk läskunnighet är inte en självklarhet. Multilitteracitet behövs för att kritiskt bedöma information från olika källor, för att förstå samband mellan orsak och verkan, och för att kunna bilda sin egen uppfattning i olika frågor.

I det moderna samhället finns en risk för att medborgaren blir offer för informationspåverkan. Det är möjligt att någon försöker påverka våra uppfattningar och åsikter genom falsk information, förvriden information eller genom att begränsa tillgången till objektiv information.²⁴

Ibland kan problemet vara att läsbart material inte finns tillgängligt eller att sådant helt enkelt saknas. Ibland finns det knappt någon litteratur alls för till exempel ett ursprungsfolk, men barn kan fråntas rätten att använda sitt eget modersmål även av politiska skäl.^{25 26}

Enligt en global undersökning om flickors tillgång till information som gjorts av Plan har sju av tio flickor i åldern 15–25 år aldrig fått lära sig hur man kan känna igen felaktig information. Av dem som svarade på under-

sökningen var 91 procent oroliga och 40 procent väldigt eller ytterst oroliga för miss- och desinformation på internet.²⁷

Enligt en undersökning som gjorts i Storbritannien kan endast 2 procent av barnen urskilja en falsk nyhet från en riktig. Hälften av barnen är oroliga för att de inte kan känna igen en falsk nyhet, och på grund av falska nyheter litar färre numera på nyheterna. Två tredjedelar av lärarna är oroliga för att falska nyheter ska påverka barnens välbefinnande och öka deras ångest.²⁸

Största delen av informationen rör sig genom traditionella medier och internet. I början av internets historia ansåg man att internet skapar nya möjligheter för demokrati. Numera är man inte lika ense i den här frågan. Internet som plattform har varit känsligare än väntat för informationspåverkan.²⁹

Biblioteksförningens bild: Hjälp med att identifiera falska nyheter fås bland annat från bibliotek, som arbetar aktivt för att förmedla tillförlitlig information.³⁰

24 Huoltovarmuuskeskus: Informaatiovaikuttamisen torjunta- Esiselvitys <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/files/bd803c9f6ba0a46ccd9c9e825cf8637e00373907/hvk-informaatiovaikuttamisen-torjunta-esiselvitys.pdf>

25 Literacy for life: shaping future agendas and Education for Democracy: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F73%2F292&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

26 UNESCO strategy for youth and adult literacy (2020-2025): <https://en.unesco.org/themes/literacy/strategy>

27 Plan International (2021). The truth gap. How misinformation and disinformation online affect the lives, learning and leadership of girls and young women. Plan International: <https://plan.fi/wp-content/uploads/2021/10/SOTWGR2021-CommsReport-EN.pdf>

28 Fake news and critical literacy: Final report 2018, National Literacy Trust, UK: <https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/fake-news-and-critical-literacy-final-report/>

29 Internet ennen ja nyt: Tekno-optimismista teknofobiaan. Poliitikasta-lehti, 8.6.2021 <https://politiikasta.fi/internet-ennen-ja-nyt-tekno-optimismista-teknofobiaan/>

30 Tunnista valeuutinen, Suomen kirjastoseura 2022: <https://suomenkirjastoseura.fi/hallinta/wp-content/uploads/2022/03/tunnista-valeuutinen.pdf>

Hjälp med att identifiera falska nyheter fås bland annat från bibliotek, som arbetar aktivt för att förmedla tillförlitlig information.

FAKTAKOLLA ARTIKELN

KOLLA KÄLLAN

Klicka vidare från artikeln och undersök sajten, dess syfte och kontaktinfo.

LÄS VIDARE

Rubriker är ofta överdrivna. Läs alltid hela artikeln och andra om samma sak.

SÖK PÅ FÖRFATTAREN

Sök snabbt på författaren. Verkar hen trovärdig? Finns hen på riktigt?

FINNS KÄLLOR?

Kolla upp artikelns källor. Bedöm om informationen där stöttar artikeln.

KOLLA DATUMET

Att dela gamla artiklar betyder inte att de är relevanta för aktuella händelser.

ÄR DET ETT SKÄMT?

Verkar något för knasigt? Kolla sajten och författaren för att se om det är satir.

ÄR DU PARTISK?

Överväg om dina egna åsikter påverkar din bedömning av artikeln.

FRÅGA EXPERTERNA

Fråga en bibliotekarie eller kolla en faktagranskningsajt.

Översättning: Martin Ackerfors

IFLA

International Federation of Library Associations and Institutions

With thanks to www.FactCheck.org

6. Globala kriser hotar läskunnigheten

I världen finns nu ett rekordstort antal människor som flyr undan en konflikt. Det är en stor utmaning att stöda barns och ungas skolgång mitt i kriser.³¹ Miljontals barn befaras helt falla bort från utbildningen på grund av covid-19-pandemin.

Även covid-19-pandemin har försvårat skolgången. Före coronapandemin var cirka 90 procent av barn i grundskoleåldern åtminstone inskrivna i skolan och det förväntades att cirka 20 miljoner barns läskunnighet skulle förbättras.³² På grund av pandemin slutade 168 miljoner barn gå i skola och 100 miljoner barn uppnådde inte miniminivån för läskunnighet.³³

Pandemin har påverkat framför allt barn och unga som befunnit sig i en sårbar ställning redan tidigare, och effekterna har riktats framför allt till de fattigaste länderna. Mitt i pandemin försvårades lärarnas arbete av bristen på gratis distansanpassat och digitalt läromaterial samt bristfälliga digitala kunskaper och utbildningsmöjligheter.³⁴ I världen har man arbetat mycket för att få barnen att återvända till skolan, men det har visat sig vara svårt att få framför allt flickor tillbaka till skolan.³⁵

Covid-19-pandemin inverkade på skolvardagen för över 1,6 miljarder elever och 100 miljoner lärare i över 190 länder.³⁶ Under pandemin erbjöd många länder undervisning via tv och radio, men undervisningen uppskattades ha nått under 50 procent av eleverna i lågstadieåldern. Många elever som redan hotades av utslagning förblev helt utan stöd. Distansundervisning erbjöds vanligtvis endast på huvudspråken, vilket innebär att risken att bli efter i undervisningen är störst bland dem som talar minoritetsspråk.

Utöver coronapandemin försvåras barns och ungas skolgång och läskunnighet av krig och naturkatastrofer. Om konflikterna drar ut på tiden kan barnen bli utan grundläggande färdigheter. Utan utbildning är det svårt att klara av kriser, och barn och familjer hamnar i en allt sämre ställning.³⁷

31 World Bank: "Read@Home: Delivering reading, learning materials and parental support to hard-to-reach homes" <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/705171611081561383-0090022021/original/ReadHomeHDVPupdateSep2020.pdf>

32 Oikeusministeriö: Koronapandemian kärjistämä globaali oppimisen kriisi vaatii ratkaisuja <https://oikeusministerio.fi/-/10184/koronapandemian-karjistama-globaali-oppimisen-kriisi-vaatii-ratkaisuja>

33 COVID-19 'biggest global crisis for children in our 75-year history' - UNICEF <https://www.unicef.org/eap/press-releases/covid-19-biggest-global-crisis-children-our-75-year-history-unicef>

34 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet: <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

35 Unesco: What's next? Lessons on Education Recovery: Findings from a Survey of Ministries of Education amid the COVID-19 Pandemic http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/lessons_on_education_recovery.pdf

36 Unesco: What's next? Lessons on Education Recovery: Findings from a Survey of Ministries of Education amid the COVID-19 Pandemic http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/lessons_on_education_recovery.pdf

37 Unicef: "Education under attack": <https://www.unicef.org/education-under-attack>

Analfabetism är inte bara de fattigaste ländernas problem

Även om man skulle ha lärt sig läsa kan läskompetens förbli på en så låg nivå att det blir svårt att klara av situationer i vardagen och att klara sig i samhället.

Endast i Europa har uppskattningsvis 73 miljoner vuxna en svag läskompetens. Detta innebär cirka en femtedel av alla över 15-åringar.³⁸ I USA ligger läskompetensen hos uppskattningsvis över hälften av de vuxna under en sådan nivå som fås från lågstadiet.³⁹

En tillräcklig läskompetens säkerställer att individen klarar sig i vardagssituationer, kan bedöma information och gestalta helheter. För personer med en svag läskompetens kan det vara svårt att till exempel läsa en dagstidning, förstå anvisningar eller fylla i blanketter. Även den alltmer digitala mediemiljön förutsätter hela tiden en allt bättre läskompetens.

Enligt en brittisk utredning söker sig personer i arbetslivet med svag läskompetens vanligtvis inte till program eller stödåtgärder som förbättrar läskompetensen. Organisationer anpassar hellre sin egen verksamhet för

att ersätta de anställdas svaga färdigheter i stället för att stöda utveckling och förbättra läskompetensen.⁴⁰ Effekten av en svag läskompetens kan på så sätt lätt förbli dold trots att den minskar produktiviteten.⁴¹ I USA har man bedömt att om läskompetensen bland alla vuxna ökade till en sjätteklassists nivå, skulle nyttan för USA uppgå till upp till 2 biljoner dollar per år.⁴²

En god läskompetens kan uppnås endast genom att läsa. Genom att läsa öppnas även en väg till fantasi och kreativitet och en källa för kunskap. Läsning fördjupar förståelsen för komplicerade helheter, vidgar tankevärlden och föder nya idéer. Framför allt skönlitteratur kan hjälpa oss att förstå andra människors tankar och känslor.⁴³ Av denna orsak är det bra att värna och förstärka sin läskunnighet genom hela livet.

38 EU Read: "Reading is the basis": <https://www.euread.com/reading-is-the-basis/>

39 Barbara Bush Foundation: "Via Forbes – New Study Finds the U.S. Could Be Losing \$2.2 Trillion Annually Due to Low Adult Literacy Rates": <https://www.barbarabush.org/new-economic-study/>

40 Mallows & Litster: Literacy as supply and demand. Zeitschrift für Weiterbildungsforschung – Report. Journal for Research on Adult Education. Volume 39, nr. 2. 2016

41 Carpentieri, J.D., Colahan, M., Hale, C., Litster, J., Mallows, D., & Trinh, T. (2016b). Impact of poor basic literacy and numeracy on employers BIS research paper number 266. London: BIS.

42 Barbara Bush Foundation: "Via Forbes – New Study Finds the U.S. Could Be Losing \$2.2 Trillion Annually Due to Low Adult Literacy Rates": <https://www.barbarabush.org/new-economic-study/>

43 Lukukeskus: "10 faktaa lukemisesta 2020": <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2020/>

**I Europa har var femte vuxen
svag läskunnighet**

**I USA ligger läskompetensen hos
uppskattningsvis över hälften av de vuxna under
en sådan nivå som fås från lågstadiet**

Av finländska vuxna har 11 procent en svag läskompetens

I en internationell jämförelse är den genomsnittliga läskompetensen bland vuxna utmärkt,⁴⁴ men även i Finland behöver allt fler vuxna stöd med läsande och läsförståelse.

Av finländska vuxna har 11 procent en svag läskompetens.⁴⁵ Upp till 750 000 personer, det vill säga 14 procent av finländarna uppskattas vara i behov av lättläst språk. Behovet av lättläst språk som riktar sig till personer med svag förståelse av standardspråk har ökat med cirka 100 000 personer under de senaste fem åren.⁴⁶

Läskompetensen påverkas av många slags faktorer i individens liv, men läskompetensen bland vuxna kan förklaras framför allt med utbildningsnivå och ålder. Relativt sett flest personer med svag läskompetens finns bland äldre grupper och grupper med lägre utbildningsnivå.⁴⁷

Orsakerna till en svag läskompetens varierar. Alla personer med en svag läskompetens har nödvändigtvis inte medfödda lässvårigheter i bakgrunden. Förmågan att kunna läsa smidigt är emellertid väldigt långt ärftligt; sannolikheten för lässvårigheter ökar fyrfaldigt om det förekommer lässvårigheter i släkten. I Finland har uppskattningsvis 5–10 procent av befolkningen lässvårigheter. Lässvårigheter kan förutses redan i småbarnsåldern, och genom stödåtgärder i ett tidigt skede är det möjligt att lindra återspeglings av barns och ungas lässvårigheter i vuxenlivet.⁴⁸

Läskompetensen håller även på att sjunka bland unga. Framför allt antalet unga som läser mycket har rasat.⁴⁹ I den senaste PISA-undersökningen om kunskaperna hos niondeklassister fanns Finland bland de tre länder där intresset för läsande hade minskat mest. Att väcka de ungas eget intresse borde därför vara det viktigaste målet när det gäller att öka läsandet.

I Finland finns allt fler personer med ett annat modersmål än finska, svenska eller samiska språk. Enligt en prognos kommer var fjärde invånare i Helsingforsregionen fram till 2035 att tala ett annat modersmål än finska, svenska eller samiska.⁵⁰ År 2019 talade 7,5 procent av befolkningen i Finland ett främmande språk som sitt modersmål.⁵¹ I Finland ordnas grundläggande undervisning på nästan 50 olika modersmål.⁵² I ett fungerande mångspråkigt samhälle är det viktigt att känna till att olika språk lever parallellt i olika situationer. En välmående, mångspråkig och mångformig befolkning är en resurs och rikedom för det framtida Finland.

45 PIAAC 2012. Kansainvälinen aikuistutkimuksen ensitulokset: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75272>

46 Juusola, Markku; Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry: Selkokielen tarvearvio 2019. Kehitysvammaliitto 2019: <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf>

47 T.ex. Sulkunen & Malin: Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. Scandinavian Journal of Educational Research, 62 (5), 929–948. 2018: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00313831.2017.1324898>

48 T.ex. Lukimat: <http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukivaikudet-1>

49 Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajan osallistuminen. Lukemisen muutokset 2017, Helsinki: Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/vpa/2017/03/vpa_2017_03_2019-04-25_kat_001_fi.html

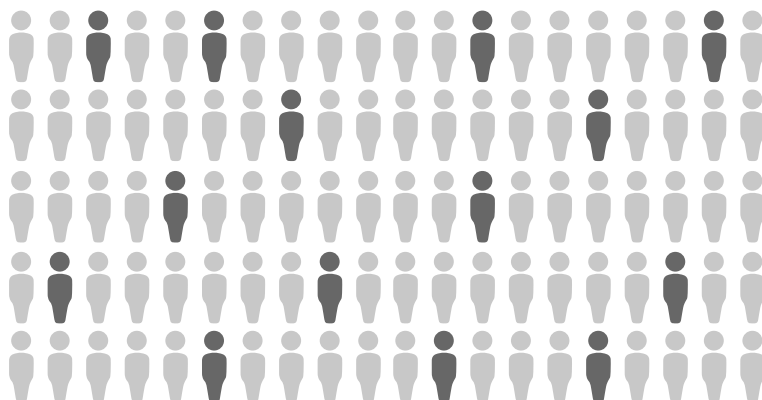
50 Helsingin kaupungin tietokeskus 2019: "Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018–2035": https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/19_03_14_Tilastoja_3_Vuori.pdf

51 Tilastokeskus 2019: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>

52 Tainio, Lisa ym: Koulujen monet kielet ja uskonnot. Valtioneuvoston kanslia: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161302/11-2019-KUSKI.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

14%

av finländare behöver lättläst språk

**Var fjärde Helsingforsbo är
främmandespråkig år
2035**

Litteraturen är till för alla barn

Läskunnigheten bland barn kan stödas bäst genom att läsa regelbundet med barnet ända från födseln. Att läsa högt stöder barnets inläring och utvecklar de språkliga färdigheterna.

Nyttan med att läsa för barn har identifierats globalt. I många länder får läsande med barn emellertid ge vika för andra vardagsbekymmer. Det är också sällsynt att det finns tillgång till böcker som lämpar sig för barn. I Afrika söder om Sahara har endast 3 procent av hemmen fler än två barnböcker. Under hälften av världens föräldrar anser att de kan stöda barnens lärande genom att läsa.⁵³

Sannolikheten för att barnet lär sig grundläggande färdigheter fördubblas om det finns en enda barnbok i hemmet. Tillgången till barnböcker och upplysning om läsningens betydelse till föräldrarna har en direkt koppling till att hindra inlärningsunderskott och till likvärdigare möjligheter för barn. Alltför många barn växer upp utan lässtunder och blir på så sätt utan ett viktigt stöd för talutvecklingen, för ett växande ordförråd och för att lära sig läsa. Bristen på sådana tidiga färdigheter försvårar barnets lärande på ett avgörande sätt.⁵⁴

Att erbjuda barnböcker, att uppmuntra familjer att läsa och att stöda läsande är även spetsmål i Världsbankens

program för inläring i tidig ålder. Read@Home-programmet, som strävar efter att öka läsandet i familjer, bidrar med barnböcker, spel och läromaterial till utsatta hem i 13 olika länder, såsom Senegal, Nigeria, Uzbekistan och Honduras. Om det är svårt att få gå i skolan är läsning i hemmet ett bra sätt att kompensera för barnets kunnande.⁵⁵

I FN:s barnkonvention ingår även barnets rätt att få information om olika frågor som påverkar barnets liv. För att uppnå detta uppmuntras medlemsstaterna att producera och sprida barnlitteratur.⁵⁶

I Finland stöds familjernas likvärdiga möjligheter till läsning bland annat genom Läscentrums program Läs för barnet. I programmet delas en bokkasse ut till varje baby som en del av rådgivningsbesöken. I Finland har godnattsagan ansetts vara varje barns rättighet, och traditionen med godnattsaga har också tagits med i Finlands nationella förteckning över Unescos immateriella kulturarv.⁵⁷

53 World Bank: "Read@Home: Delivering reading, learning materials and parental support to hard-to-reach homes" <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/705171611081561383-0090022021/original/ReadHomeHDVPupdateSep2020.pdf>

54 Read@Home: Delivering reading, learning materials and parental support to hard-to-reach homes <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/705171611081561383-0090022021/original/ReadHomeHDVPupdateSep2020.pdf>

55 The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/topic/education/brief/read-at-home>

56 K:n yleissopimus lastenoikeuksista: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_Agfi.pdf

57 Elävän perinnön wikiluettelo: Iltasatu <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Iltasatu?fbclid=IwAR316JGocGuwE7CSrvWhPYH4dY1UEro.4yoXIWRlgygyeBWqKVOZoGMOicTA>

Läskunnighet behöver stöd

När det gäller läskunnighet är Finland en av världens spetsländer. Finländarnas goda läskunnighet är ett privilegium som upprätthålls på många sätt. I Finland erbjuds alla gratis grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet. Finland har ett av världens största biblioteksnät och tack vare detta har vi tillgång till mångsidig litteratur på många språk.

Sett ur ett globalt perspektiv är läskunnighet en livsviktig överlevnadsfärdighet för många, men trots det förblir fortfarande alltför många utan denna färdighet. Många organisationer i Finland stödjer förutsättningarna för att personer i en svagare ställning ska få lära sig läsa.

Stöd för den globala läskunnigheten och barnens möjligheter att få gå i skola erbjuds i Finland bland annat av

FN:s barnorganisation Unicef <https://www.unicef.fi>

Barnrättsorganisationen Plan International <https://plan.fi>

World vision <https://www.worldvision.fi/>

Kyrkans Utlandshjälp www.kua.fi

Du kan hjälpa genom att läsa

Genom att delta i kampanjen Lukukuu (sv. läsmånad) kan man donera pengar som man tjänat in genom att läsa till Röda Korsets katastroffond. Donationerna går till hjälparbete i fattiga länder som drabbats av katastrofer:

<https://www.punainenristi.fi/tyomme/opettajille/lukukuu/>

Genom att delta i Dagsverke rf:s kampanj Läsloppet stödjer finländska barn och unga Dagsverke rf:s mångåriga utvecklingssamarbetsprojekt i Nepal:

<https://www.lukuralli.fi/mika-lukuralli/>

10 FAKTA

OM LÄSNING I VÄRLDEN

Faktabladet ”10 fakta om läskunnighet i världen” har sammanställts av Läscentrum våren 2022. Plan Internationals globala utbildningsexperter har agerat som experter bakom arbetet. Faktabladet är fritt tillgängligt för undervisning och media, samt som allmän informationskälla. Vid användning av texter och bilder av verket krävs en referens eller länk till Läscentrums faktablad.

Tilläggsuppgifter:

Emmi Jäkkö

Utvecklings- och marknadsföringschef

emmi.jakko@lukukeskus.fi

www.lukukeskus.fi

LUKUKESKUS
LÄSCENTRUM